

Malaaria

Malaaria on ohtlik parasiit-nakkushaigus, mis on levinud endeemilises vormis maailma troopilistes ja subtroopilistes piirkondades – Aafrikas, Lõuna-Ameerikas, Kagu-Aasias, Indias ja Edela-Okeaanias. Maailmas sureb aastas malaariasse üle ühe miljoni inimese, enamik neist Aafrikas.

Haigusetekitaja

Malaaria haigusetekitajateks on protozoad *Plasmodium falciparum*, *Plasmodium vivax*, *Plasmodium ovale* ja *Plasmodium malariae*. Endeemilistes maades esineb sageli samaaegset nakatumist mitme haigusetekitajaga.

Nakkuseallikas

Malaaria nakkuseallikaks on nakatunud inimene. Erandiks on *P. malariae* etioloogiaga malaaria, mille nakkuseallikaks lisaks inimesele võivad Aafrikas olla inimahvid ja Lõuna-Ameerikas ahvid.

Haigusetekitajate levimine

Malaaria-plasmoodiumide ülekandjateks inimesele on nakatunud emased *Anopheles*-sääsed. Sääsed toituvad ja hammustavad inimest öösiti, videvikus (pärast päikese loojumist) ja varahommikul (koidikul enne päikese tõusu).

Pärast nakatunud inimese vere imemist ja sugulise faasi parasiitide – gametotsüütide – jõudmist sääse makku, kulub 8-35 päeva (sõltuvalt temperatuurist ja parasiidi liigist) ründefaasi parasiitide – sporozoidide – arenemiseni. Sporozoidid tungivad sääse süljenäärmetesse ning vere imemisel kannab sääsk need üle inimese organismi. Seal need küpsevad maksarakkudes ning viimaste purunemisel satuvad vereringesse ning tungivad punalibledesse. Punalibledes arenevad nendest skizondid ja seejärel merozoidid, mis lõhustavad punalibled ja väljuvad nendest tsükliliselt 48-72 tunni möödumisel. Ajavahemik sääse hammustusest kuni võimaluseni avastada parasiidid vere äigepreparaadis on 6-12 päeva *Plasmodium falciparum*, 8-12 päeva *P. vivax* ja *P. ovale* ning 12-16 päeva *P. malariae* nakkuse korral.

Lisaks sääsehammustusele võib malaaria-plasmoodiume inimesele üle kanda doonoriverega (säilitamisel on doonoriveri nakkusohtlik vähemalt üks kuu) ja saastunud süstalde-nõeltega (süstivad narkomaanid). Kaasasündinud malaariat esineb harva – rase naine põeb malaariat raskes haigusvormis ning on abordi ja enneaegse sünnituse risk.

Nakatunud inimene on sääskedele parasiitide allikaks niikaua, kuni tema veres on gametotsüüdid – ravimata haiged ≥ 5 aastat *P. vivax* ja kuni üks aasta *P. falciparum* malaaria korral. Sääsk ise on nakkusohtlik kogu elutsükli jooksul.

Inkubatsiooniperiood

Lõimetuseperioodi pikkuseks on 9-14 päeva *P. falciparum*, 12-18 päeva *P. vivax* ja *P. ovale* ning 18-40 päeva *P. malariae* etioloogiaga nakkuse korral. Erandina võib *P. vivax*'ga nakatumisel olla lõimetuseperiood $\geq 8-10$ kuud. Nakkusohtliku doonorivere ülekandmisel võib lõimetuseperiood olla lühike, kuid võib pikeneda kuni kahe kuuni.

Haigusenähud

Malaaria algfaasis on palavik analoogne sellega, mis esineb muude parasiit-, bakter- või viirushaiguste korral. Väljakujunenud haiguse perioodis esinevad lisaks kõrgele palavikule vappekülmahood, tugev higistamine, isutus, iiveldamine, oksendamine, pea-, lihase- ja liigesevalu, nõrkus, kõha ja kõhulahtisus. Mõne päeva möödumisel suureneb põrn ja kujuneb

aneemia. Ravita juhtudel kujuneb raske haigusevorm ikteruse, neerukahjustuse, hüpoglükeemia, aneemia, atsidoosi, hingamishäirete ja entsefalopaatiaga. Palavikuhood korduvad iga päev, ülepäeva või igal kolmandal päeval.

Kõige raskem haigusekulg on *P. falciparum*-malaaria korral, mis ravita võib 10-40% juhtudest lõppeda surmaga.

Ennetamine

Malaaria ennetamise soovitusel malaaria-endeemilistesse piirkondadesse reisijatele on järgmised:

- Alustada õigeaegselt profülaktilist ravi ja mitte katkestada seda omaalgatuslikult,
- Malaaria ohupiirkonnas vältida väljas viibimist sääseründe ajal (vt ülalpool),
- Kanda riietust, mis katab avatud nahapiirkonnad,
- Katta tervet nahka korduvalt sääsetõrjevahendiga,
- Viibida töötavate kliimaseadmetega ruumides,
- Öösiti sulgeda aknad ja uksed või katta need sääsevõrkudega,
- Kui sääsed võivad toas olla a) magada terve sääsevõrgu all ja b) kasutada toas sääsetõrjevahendeid.